

RECENZJE, OMÓWIENIA, SPRAWOZDANIA, KOMUNIKATY

Mariusz Jakosz
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9606-679X>
e-mail: mariuszjakosz@interia.pl

Waldemar Czachur: *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy.* Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe. Wrocław 2020, ss. 313

Dyskurs stanowi główny przedmiot rozważań w zakresie psychologii społecznej, socjologii, aksjologii i semiotyki komunikacji społecznej. Ze względu na swój funkcjonalny, dynamiczny i synergiczny charakter zyskuje on również coraz większą popularność w językoznawstwie (Czachur 2010: 385–386; Busse/Teubert 2013: 13–15; Synowiec 2013: 383; Kiklewicz 2015: 8; Gardt 2017: 2–3). Jako „bardzo złożony, wielowymiarowy fenomen poznawczo-językowo-komunikacyjno-kulturowy” (Gajda 2007: 13) dyskurs otwiera możliwości badania różnych jego aspektów w ujęciu językoznawczym, co prowadzi do poszukiwania nowych metodologii i sposobów analizy. W ten znaczący nurt współczesnych badań lingwistycznych nad dyskursem wpisuje się najnowsza książka Waldemara Czachura pt. *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, która została wydana w 2020 r. przez Oficynę Wydawniczą ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe we Wrocławiu. Monografia składa się z sześciu rozdziałów, obszernej polonistycznej i germanistycznej bibliografii, spisu rysunków i tabel oraz streszczenia w języku angielskim i niemieckim.

Rozdział pierwszy *Wprowadzenie: dlaczego dyskurs?* rozpoczyna się od zarysu dotychczasowego stanu badań nad dyskursem w językoznawstwie, które stanowi według autora „atrakcyjne pola penetracji naukowej” (s. 8). Zakładając, że dyskurs to „sposób użycia języka, konglomerat odwołujących się do siebie różnych praktyk językowych i multimodalnych” (s. 11), Czachur stawia sobie za cel ukazanie w monografii teoretycznych, metodologicznych i metodycznych założeń oraz fundamentów lingwistyki dyskursu jako lingwistycznego integrującego programu badawczego.

W rozdziale drugim *Język w użyciu jako przedmiot badań* krytycznie przedstawiono filozoficzne koncepcje języka według Wilhelma von Humboldta, Karla Bühlera, Ludwiga Wittgensteina i Bronisława Malinowskiego, aby ukazać wzajemny stosunek języka, myślenia i rzeczywistości, a przede wszystkim – aby uświadomić czytelnikom różne aspekty użycia języka, które mogą stać się podstawą teoretyczną lingwistyki dyskursu. Na uwagę zasługuje również przywołanie lingwistycznych teorii języka Tadeusza Milewskiego i Leona Zawadowskiego, które stanowią przykłady strukturalistycznego sposobu myślenia o języku, uwzględniające całą jego kompleksowość zarówno w ujęciu systemu, jak i użycia. Aby naszkicować proces otwierania się językoznawstwa i czynników go warunkujących na kategorię dyskursu, autor omówił w klarowny sposób dynamikę zmian, które dokonywały się w polonistycznych i germanistycznych badaniach lingwistycznych w odniesieniu do procesu rozwoju kategorii i metod analizy języka. Istotne miejsce w rozważaniach zajmuje także omówienie założeń lingwistyki poststrukturalistycznej, zgodnie z którą użycie języka postrzega się jako proces negocjowania znaczeń i sensów, uzależniony od kontekstów społeczno-kulturowych.

Rozdział trzeci *Dyskurs jako przedmiot badań* rozpoczyna się od zaprezentowania koncepcji dyskursu francuskiego filozofa Michela Foucaulta, którego poglądy wywarły największy wpływ na rozwój analizy dyskursu z perspektywy lingwistycznej. W dalszej części autor podejmuje refleksję nad tym, w jaki sposób we współczesnych polonistycznych i germanistycznych badaniach językoznawczych modelowane jest pojęcie dyskursu jako „językowego uwarunkowanego systemu orzekania o rzeczywistości i przekonania danej społeczności, który uruchamia mechanizmy tworzenia znaczeń i sensów zbiorowych” (s. 109). Poznanie specyfiki tego dynamicznego procesu tworzenia znaczeń w dyskursie umożliwia szczegółowe omówienie przez Czachura relacji zachodzących między dyskursem a kulturą, dyskursem a mediami/medium oraz dyskursem a praktykami komunikacyjnymi w kontekście założeń poststrukturalistycznej teorii języka. Na podkreślenie zasługuje ponadto zaproponowana przez autora kategoria dyskursywnego obrazu świata, którą opracowano w oparciu o założenia polonistycznej etnolingwistyki i germanistycznej lingwistyki dyskursu (zob. więcej na ten temat: Czachur 2011).

W rozdziale czwartym *Lingwistyczne adaptacje kategorii dyskursu* uwaga badacza skupia się na czterech wybranych nurtach dyskursologicznych, które pokazują metody zintegrowania kategorii dyskursu do istniejących tradycji badawczych w lingwistyce polonistycznej i germanistycznej. Do tych autorskich opracowań monograficznych należą: krytyczna analiza

dyskursu Siegfrieda Jägera, stylistyka dyskursu Bożeny Witosz, lingwistyka dyskursu Ingo Warnkego i Jürgena Spitzmüllera oraz mediacyjna analiza dyskursu Tomasza Piekota. Koncepcje te ilustrują różnorodność podejść teoretyczno-metodologicznych do konceptualizacji takich pojęć, jak *język*, *dyskurs*, *kultura* czy *ideologia*, oraz podejść metodycznych w językoznawczych badaniach nad dyskursem.

Celem rozdziału piątego *Lingwistyka dyskursu – integrujący program badawczy* jest przedstawienie nowatorskiej koncepcji projektowania dyskursu jako przedmiotu badań oraz procedury badawczej na tle różnych ram metodologicznych. Zdaniem Czachura „dyskursolog, projektując, zarządza procesem badawczym, motywowany celem poznawczym swojego programu, przy zastosowaniu odpowiednich procedur i metod w celu przeprowadzenia skutecznej i sprawdzalnej analizy dyskursu, czyli uchwycenia reguł tworzenia się znaczeń i sensów zbiorowych” (s. 220). Rozważania teoretyczne wzbogaca zaproponowana przez autora przykładowa analiza polskiego dyskursu medialnego na temat migracji, która uwzględnia wypracowane w omawianej monografii zasady projektowania przedmiotu, celu i procedury badawczej z perspektywy lingwistyki dyskursu.

W ostatnim rozdziale *Zakończenie: czy wszystko jest dyskursem?* autor podsumowuje rzeczowo i kompleksowo swoje dotychczasowe rozważania nad projektowym i integrującym charakterem lingwistyki dyskursu, która pozwala na analizę korpusu badawczego „w jego językowo-medialno-kulturowych uwarunkowaniach i komunikacyjno-społecznych oddziaływaniach” (s. 269).

Reasumując, należy stwierdzić, że recenzowana monografia ma charakter porządkujący i projektujący, ogólnoteoretyczny i metalingwistyczny. Mimo istniejących epistemologicznych ograniczeń i związanych z tym potencjalnych błędów opracowanie jest bardzo udaną próbą syntezy oraz integracji polonistycznej i germanistycznej refleksji na dyskursem i jego analizą językoznawczą w ramach postawy integracyjnej. Cenne spostrzeżenia autora mogą bez wątpienia stanowić impuls do podejmowania dalszych badań nad lingwistyką dyskursu, komunikacją społeczną i procesami tworzenia się znaczeń. Publikacja może również zainspirować osoby zainteresowane zagadnieniami współczesnego językoznawstwa do opracowywania dyskursywnych i/lub kulturowych teorii języka.

Literatura

- Busse D., Teubert W. (2013): *Ist Diskurs ein sprachwissenschaftliches Objekt? Zur Methodenfrage der historischen Semantik*. [W:] *Linguistische Diskursanalyse: neue Perspektiven*. Red. D. Busse, W. Teubert. Wiesbaden, s. 13–30.

- Czachur W. (2010): *Niemiecka lingwistyka dyskursu*. „Stylistyka” XIX, s. 385–392.
- Czachur W. (2011): *Diskursive Weltbilder im Kontrast. Linguistische Konzeption und Methode der kontrastiven Diskursanalyse deutscher und polnischer Medien*. Wrocław.
- Gajda S. (2007): *Współczesny polski dyskurs komiczny*. [W:] *Humor i karnawalizacja we współczesnej komunikacji językowej*. Red. J. Mazur, M. Rumińska. Lublin, s. 11–19.
- Gardt A. (2017): *Zum Diskursbegriff*. „Der Deutschunterricht. Themenheft: Diskursanalyse(n)” 6, s. 2–7.
- Kiklewicz A. (2015): *Słowo wstępne*. [W:] *Dyskurs: aspekty lingwistyczne, semiotyczne i komunikacyjne*. Red. A. Kiklewicz, I. Uchwanowa-Szmygowa. Olsztyn, s. 7–8.
- Synowiec A. (2013): *W stronę analizy tekstu – wprowadzenie do teorii dyskursu*. „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie” 65, s. 383–396.